

ӘОЖ 657.6:658.1

ҒТАМР 06.35.31

ӨНДІРІСТІК ЦИКЛ АУДИТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Абдрахманова Н.Б.¹,

¹М. Қозыбаев атындағы СҚМУ, Петропавл, Қазақстан

Айтимова Ш.Т.², Искакова А.Б.²

²Қаржы Академиясы, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Андатпа

Аудит өндіріс циклінің неғұрлым күрделі болып табылады және тұтынады уақыт. Дерлік әрқашан, ол өз ерекшеліктері бар сипатына байланысты салада және әрбір клиенттің бизнес. Сонымен қатар, негізінен барлық көздері аудиторлық дәлелдер ішкі құжаттар болып табылады, құрылған өзі экономикалық субъектісі сәйкес, аудиторлық стандарттармен төмендетеді, олардың құндылығы үшін аудит. Сондықтан табысты өткізу үшін тексеру өндіріс циклінің аудитордың мәні өндірістік процесс және оның технологиялық ерекшеліктері, сондай-ақ көрнекі танысу, өндірістік цехтар мен желілерімен, қойма шаруашылығы жақсы түсінуі өте маңызды. Мақалада өндірістік цикл аудитінің мәні, мазмұны, түсінігі, өндірістік циклінің ұзақтығы, өндірістік цикл есепке алу қажеттігі, өндірістік цикл аудитінің мақсаты, міндеттері қарастырылған. Мақаланың мақсаты кәсіпорын өндірістік циклі аудитін оның экономикалық қауіпсіздігін жоғарылату құралы ретінде қарастыру арқылы, оның құрылымын, жүргізу кезеңдерін, маңызды функциялары мен міндеттерін қарастыру болып табылады.

Түйінді сөздер: аудит өндіріс циклінің, аудиторлық тексеру, өндірістік кәсіпорындар, аудитор, ұзақтығы өндірістік цикл, кәсіпорын, калькуляциялау.

ОРГАНИЗАЦИЯ АУДИТА ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ЦИКЛА

Абдрахманова Н.Б.¹

¹СКГУ им. М. Козыбаева, Петропавловск, Казахстан

Айтимова Ш.Т.², Искакова А.Б.²

²Финансовая Академия, Нур-Султан, Казахстан

Аннотация

Аудит цикла производства является наиболее сложным и трудоемким. Практически всегда он имеет свои особенности в зависимости от характера отрасли и бизнеса каждого клиента. Кроме того, в основном все источники аудиторских доказательств являются внутренними документами, созданными самим экономическим субъектом, что в соответствии с аудиторскими стандартами снижает их ценность для аудита. Поэтому для успешного проведения проверки цикла производства особенно важны хорошее понимание аудитором сущности производственного процесса и его технологических особенностей, а также визуальное ознакомление с производственными цехами и линиями, складским хозяйством. В статье рассматриваются сущность, содержание, понятие аудита производственного цикла, продолжительность производственного цикла, необходимость учета производственного цикла, цели и задачи аудита производственного цикла. Целью данной научной статьи является раскрытие особенностей аудита производственных предприятий как инструмента повышения их экономической безопасности, определение его структуры, этапов последовательности, ключевых функций и задач.

Ключевые слова: аудит цикла производства, аудиторская проверка производственных предприятий, аудитор, длительность производственного цикла, предприятие, калькулирование.

PRODUCTION CYCLE AUDIT ORGANIZATION

Abdrakhmanova N.B.¹

¹*NKZU named after M. Kozybayev, Petropavlovsk, Kazakhstan*

Aitimova Sh.T.², Iskakova A.B.²

²*Financial Academy, Nur-Sultan, Kazakhstan*

Abstract

The audit of the production cycle is the most complex and time-consuming. Almost always, it has its own characteristics, depending on the nature of the industry and business of each client. In addition, basically all sources of audit evidence are internal documents created by the economic entity itself, which, in accordance with audit standards, reduces their value for audit. Therefore, for a successful inspection of the production cycle, a good understanding by the auditor of the essence of the production process and its technological features, as well as visual familiarization with production shops and lines, and warehousing are especially important. The article discusses the nature, content, concept of the audit of the production cycle, the duration of the production cycle, the need to take into account the production cycle, the goals and objectives of the audit of the production cycle. The purpose of this scientific article is to disclose the features of the audit of industrial enterprises as a tool to increase their economic security, determine its structure, stages of the sequence, key functions and tasks.

Key words: audit of cycle of production, public accountant verification of productive enterprises, public c accountant, duration of productive cycle, enterprise, calculation

Кіріспе

Өндіріс циклінің аудиті - бұл дайын өнімді өндіру және өндіру үшін еңбек құралдарын (негізгі құралдар мен материалдық емес активтерді), еңбек объектілерін (материалдар) және жұмыс күшін (қызметкерлерге жалақы төлеу) тұтыну бойынша шаруашылық операциялары.

Өндірістік цикл аудиті ең күрделі және уақытты қажет етеді. Әрдайым дерлік, ол әр клиенттің саласы мен іскерлік сипатына байланысты өзіндік сипаттамаларына ие. Сонымен қатар, аудиторлық дәлелдердің барлық көздері, бұл аудиторлық стандарттарға сәйкес, олардың аудит үшін құнын төмендететін шаруашылық жүргізуші субъектінің өзі жасаған ішкі құжаттар.

Сондықтан өндірістік циклді сәтті тексеру үшін аудитордың өндірістік процестің мәнін және оның технологиялық ерекшеліктерін жақсы түсінуі, сондай-ақ өндірістік цехтар мен желілермен, қоймалармен көрнекі танысу өте маңызды.

Талдау әдістері

Зерттеу жұмысының әдістемелік негізі ретінде аудит және ішкі бақылау мәселелеріне арналған отандық экономисттердің жұмыстары алынған. Зерттеу барысында аудиттің құқықтық негізін құрайтын нормативтік құжаттар, аудиторлық қызметтің халықаралық және қазақстанның стандарттары қарастырылған. Қазақстандық аудитінің қалыптасып, дамуын қарастыру кезінде байқау, талдау, анализ, синтез, жүйелік көзқарас тәрізді әдістер қолданылған.

Зерттеу нәтижелері

Өндіріс процесінде маңызды сәт - оны кеңістікте және уақытында ұйымдастыру, өнімді шығару бағдарламасын тиімді жүзеге асыруды қамтамасыз ету. Өндірістік

процесті уақытында құрудың маңызды міндеті - өндірістік циклдің ең қысқа мерзіміне қол жеткізу.

Өндіріс циклы дегеніміз - өнімнің шығарылған сәттен бастап оны толық өндіруге, жинауға, қабылдауға және қоймаға жеткізуге дейінгі уақыт кезеңі. Өндірістік циклдің ұзақтығы өндірісті ұйымдастыру деңгейінің маңызды сипаттамасы болып табылады [1].

Өндірістік цикл ұзақтығының көрсеткіші кәсіпорында өндірістік бағдарламаның көлемін, аяқталатын жұмыс көлемін, айналым капиталының құнын есептеу кезінде кең қолданылады.

Өндірістік циклдің ұзақтығы (күндермен немесе сағаттармен) келесі уақыт шығындарынан тұрады:

- өнім өндіруге арналған технологиялық операциялардың уақыты (технологиялық цикл);
- табиғи үзілістер уақыты, егер бұл технологиялық процесте көзделсе (тотықтыру, қалыптағы бөлшектерді салқындату, боялған бөліктерді кептіру);
- қосалқы операцияларды орындау уақыты (кәсіпорын ішінде тасымалдау, өнімнің сапасын бақылау);
- егер өндіріс жоқ болса және өндіріс процесі әлі аяқталмаса, өндіріс процесінде уақыттың үзілуі. Кәсіпорынның жұмыс режимімен және ұйымдастырушылық-техникалық сипатталатын реттелетін үзілістер бар, олар осы кәсіпорында өндірісті ұйымдастырудың сипаттамасымен анықталады.

Әртүрлі жұмыс түрлеріне және өндірістік процесстегі үзілістерге кететін уақыт арақатынасы өндірістік цикл құрылымы деп аталады. Өндірістік цикл құрылымы өнімнің сипатына, өндіріс процесіне, өндіріс түріне байланысты анықталады. Экономиканың әртүрлі салаларында өндіріс циклінің құрылымы әртүрлі. Өндірістік циклде өндірісті (машина жасау) ұйымдастырудың партиялық әдісі бар кәсіпорындарда айтарлықтай себеп әр түрлі себептермен үзілістермен алынады, олар кейде өндірістік цикл ұзақтығының 40-60% құрайды. Өндірістік циклдің құраушы элементтерінің арақатынасы ұйымдастырушылық, экономикалық және құрылымдық-технологиялық факторларға да байланысты.

Ұйымдастырушылық-экономикалық факторлар жұмыс орындарын ұйымдастыру деңгейімен, өндіріс процесінде еңбек объектілерінің қозғалыс әдістерімен (дәйекті немесе параллель), еңбекті материалдық ынталандыру жүйесімен байланысты. Бұл факторлар тобы процестерге қызмет ететін қосалқы операциялардың ұзақтығына әсер етеді.

Өндірістік циклдің ұзақтығын қысқарту айналым қаражаттарына қажеттіліктің, аяқталмаған жұмысты сақтау үшін қажетті қоймалар алаңының, шикізат пен материалдардың, персонал санының азаюына, негізгі құралдарды пайдалануды жақсартуға, демек шығындарды азайтуға және кірісті арттыруға әкеледі. Бұдан шығатыны, өндірістік циклдің ұзақтығын қысқарту - барлық кәсіпорын қызметтерінің маңызды міндеті. Өндіріс циклінің ұзақтығын екі бағытта қысқарту мүмкін: жұмыс уақытын қысқарту және үзілістерді азайту немесе толығымен қысқарту [2]. Өндірістік циклді қысқартудың барлық шаралары өндіріс процесін құру принциптерінен туындайды, яғни. пропорционалдылық, сабақтастық, параллелизм принциптерінен.

Ғылыми-техникалық прогресс, өндірісті ұйымдастыруды жетілдіру, еңбек және басқару - өндірістік цикл ұзақтығын қысқартудың негізгі тәсілдері.

Техникалық прогресс неғұрлым жетілдірілген технологиялық процестерді құру, белгілі бір операцияларды толығымен алып тастау және өндірістік процестердің

интенсивтенуі (жылдамдығы жоғары балқу әдістері) нәтижесінде өндірістік цикл ұзақтығының қысқаруына әкеледі.

Табиғи процестердің ұзақтығы оларды тиісті технологиялық операцияларға ауыстыру арқылы қысқарады (құймалардың табиғи қартаюы жылу пештеріндегі жасанды қартаюмен ауыстырылады).

Өндірістің күрделілігін төмендетуге бастапқы материалдарды ауыстыру арқылы қол жеткізуге болады (металл бөлшектерін пластикке ауыстыру).

Стандартты, арнайы және әмбебап құрылғыларды қолдану дайындық-аяқтау уақытын қысқарта алады.

Өндірісті ұйымдастыруды жетілдіру өндірістік циклдің ұзақтығына айтарлықтай әсер етеді, өйткені жекелеген және сериялы өндірістің жекелеген кәсіпорындарында өзара әрекеттесудің үзілуі технологиялық цикл ұзақтығынан асып кетуі мүмкін.

Өндіріс циклы - дайын өнімді өндіру мен өндіруге арналған еңбек құралдарын (негізгі құралдар мен материалдық емес активтер), еңбек объектілерін (материалдар) және жұмыс күшін (жалақы) өндірістік тұтыну бойынша шаруашылық операцияларының жиынтығы. Өндіріс циклын есепке алудың мақсаты - компания ішіндегі ресурстардың қозғалысын бақылау.

Өндірістік цикл аудиті ең күрделі және уақытты қажет етеді және клиенттің саласы мен бизнесіне байланысты әрдайым дерлік өзіндік сипаттамаларға ие болады. Сондықтан өндірістік циклді сәтті тексеру үшін аудиторлар үшін өндірістік процесті бағалаудың мәні мен өлшемдерін, басқарушылық процедуралар мен шаруашылық операциялардың нәтижелерін, оларды есепке алу мен ішкі бақылаудың ерекшеліктерін түсіну өте маңызды.

Әрбір шаруашылық жүргізуші субъект үшін оның саласы мен клиент бизнесінің ерекшелігіне байланысты өзінің жеке сипаттамалары болады. Жағдайды барлық ақпарат көздері ұйымның өзі жасаған ішкі құжаттар болып табылады, бұл олардың аудит үшін құндылығын төмендетеді [3]. Сондықтан өндірістік циклді сәтті тексеру үшін аудитордың өндірістік процестің мәнін және оның технологиялық ерекшеліктерін түсінуі, сонымен қатар өндірістік цехтар мен желілермен, қоймалармен көзбен танысуы өте маңызды.

Өндіріс кәсіпорындарының аудиті көп уақытты және күрделі процедураларды қамтиды. Сондықтан, өндірістік циклдің операцияларын тексеру әдістемесін таңдау жалпы тексеру әдіснамасына айтарлықтай әсер етеді.

Өндірістік циклдің операциялары тұтынылған тауарлы-материалдық қорлардың құрамын және көлемін анықтайды (сатып алу және тұтыну циклы); кірістің құрамы мен құрылымы (кірістерді іске асыру және алу циклі) және ұйымның қаржылық ресурстарының қозғалысы (қаржылық және инвестициялық цикл). Бұл өндіріс циклінің мазмұнын неғұрлым егжей-тегжейлі зерделеу қажеттілігін түсіндіреді.

Осы циклдың жұмысына аудиттің әдістемесі мыналарға әсер етеді: технологияның ерекшелігі, өндірістің түрі мен ұйымдастырылуы, шығындарды есепке алу әдістері және өндіріс шығындарының құрамы; кәсіпорынның ұйымдық-өндірістік құрылымы және басқа факторлар.

Өндірістік цикл аудитінің міндеттері:

– ішкі бақылаудың тиімділігін бағалау, оның ішінде: жұмыс процесін ұйымдастыру; түгендеу жүргізу; жауапкершілік пен өкілеттікті бөлу, өндіріс есебін жүргізу; ішкі есептілікті құру және дайындау; активтерге қол жетімділікті шектеу, шаруашылық операцияларды авторизациялау және есепке алу;

- реттеуші экономика жүйесін зерттеу және оны бағаны белгілеу кезінде пайдалану, ресурстардың жұмсалуды бақылау;
- өндіріс шығындарының есебін ұйымдастыруды және оның қолданыстағы құжаттарға сәйкестігін тексеру;
- өндіріс шығындарын талдау.

Өндірістік цикл операцияларының түрлерінің саны өндіріс процесінің күрделілігіне байланысты. Өндірістік циклдің әдеттегі операцияларына өндіріске шикізатты (материалдарды) жеткізу, еңбек шығындары мен үстеме шығыстарды бөлу, материалдарды тікелей өндіріске жұмсау, материалдарды өңдеу және дайын өнімнің қозғалысы, сонымен қатар шикізат, материалдар мен дайын өнімді сақтау тәртібі, өндірілген тауарларды тиеу жатады [4].

Шикізат пен дайын өнімді сақтау кезінде тауарларды өндіру кезінде орын алуы мүмкін комбинациялардың саны мен реттілігі іс жүзінде шектеусіз болуы мүмкін. Заманауи өндірістік операциялардың технологиялық әртүрлілігіне байланысты өндірісті басқару, есепке алу және бақылау көптеген түрлі формаларға ие болуы мүмкін.

Өндірістік циклдің жұмыс барысын түсіну үшін келесі процестерді типтік деп ажыратамыз:

- өндірісті жоспарлау және бақылау;
- Іп қорларды жоспарлау және бақылау;
- Тауарларды тұтынушыларға жеткізу кезінде тіркелген ТМҚ санын азайту;
- Materials материалдар мен үстеме шығындардың есебі;
- шығындар есебі;
- сатылатын тауарлардың құнын анықтау.

Өндіріс барысымен танысқаннан кейін аудитор бухгалтерлік есеп және басқару жүйелерінің жұмысының тиімділігін бағалауы керек. Мұны істеу үшін ол бақылаудың әртүрлі бағыттарын талдауы керек.

Ішкі бақылау және тауарлы-материалдық қорларды есепке алу жүйесін бастапқы бағалауды растау үшін аудитор алынған мәліметтер негізінде алдын-ала жасалған тестілерді толтырады. Тест нәтижелері бойынша жүйенің сенімділігі бағаланады, ол аудитті жоспарлау сатысында алынған алғашқы бағалаумен салыстырылады. Егер мұндай бағалау бастапқы деңгейден төмен болса, онда басқа аудиторлық шараларды өткізу көлемі мен тәртібін түзету қажет. Аудитор бақылау процедураларын жоспарлау кезінде ерекше назар аударатын объектілерді анықтайды және аудиторлық тәуекелдерді анықтайды.

Өндіріс процесінің күрделілігіне байланысты өндіріс қарапайым және күрделі өндіріс арасында бөлінеді. Қарапайым деп мұндай өндіріс саналады, ол өнімді алу және өңдеу процестерімен сипатталады (мысалы, көмір өндіру, энергия өндіру, бу және т.б.). Қарапайым өндіріс әдетте қысқа циклге ие және аяқталмаған жұмыс жоқ.

Әр компанияның өндірістік циклі ерекше, сондықтан аудитор жеке ішкі бақылау сауалнамасын жасауы керек, ал басқа циклдер үшін пайдаланылатын сауалнамалар көбінесе стандартты және барлық қызмет түрлеріне қолданыла алады.

Қорытынды

Өндірістік цикл мен қорлардың аудитінің мақсаттары:

Толықтығы. Тауарлық-материалдық қорлар барлық шикізат, аяқталмаған жұмыс және компанияның меншігіндегі дайын тауарлар, соның ішінде басқа компаниялардың жолында немесе аумағында бар тауарларды білдіреді;

Қаржылық есептілік кезеңінде жеткізілген (және қайтарылған) барлық тауарлар сату құнында көрсетіледі.

Нақтылық. Үздіксіз бухгалтерлік регистрлер математикалық тұрғыдан дәл және синтетикалық бухгалтерлік есептерге сәйкес келеді.

Түгендеу шығындары дұрыс жіктеледі және жинақталады.

Сатылған тауарлардың құны сатылған тауарлардың құнын және тауарлық-материалдық құндылықтарды есепке алудың синтетикалық есебінде жинақталған және есепке алынған дұрыс шығындар мен мөлшерлер негізінде есептеледі.

Қол жетімділігі Құжаттарда тіркелген акциялар сатуға жарамды жағдайда болады және тиісті түрде сақталған (сату үшін) мүлік (мүлік) ұсынады. Құжаттарда көрсетілген сату құны қаржылық есептілікте қамтылған кезең ішінде нақты жеткізілген тауарларды білдіреді.

Есепті кезеңді шектеу. Өндіріске жұмсалған шығындар, олардың аяқталмаған жұмысқа жатқызылуы, дайын өнім және сатудың өзіндік құны (және қайтарымы) тиісті кезеңде құжатталады.

Бағалау. Акцияларға байланысты шығындар және сату құны тұрақты түрде қабылданған бухгалтерлік есеп принциптерін қолдана отырып құрылады және жинақталады.

Тауарлы-материалдық қорлар (баяу қозғалатын және ескірген заттарды қоса алғанда) олардың өткізудің таза құнынан аспайтын құны бойынша мәлімделеді.

Құқықтары мен міндеттері. Компания өзінің резервтеріне заңды меншік құқығына ие; басқаларға тиесілі тауарлар осы қорлардан шығарылады.

Ақпаратты ұсыну. Тауарлы-материалдық қорлар мен сату құны дұрыс анықталған және қаржылық есептілікте жіктелген.

Өнімді сатып алу және сату циклін тексеру кезінде келесі жағдайлар туындайды:

– жөнелтілмеген тауарлар, түсімдер мен дебиторлық берешектің азаюына әкеледі;

– рұқсатсыз жеткізілімдерді жүзеге асыру шоттың пайда болуына әкелуі мүмкін, қарыздар бойынша оны өндіріп алу мүмкін емес;

– шот-фактуралардағы анықталмаған қателер кірістерді, дебиторлық және кредиторлық берешекті бағаламауға немесе асыра бағалауға әкелуі мүмкін;

– синтетикалық және аналитикалық есепте операцияларды тіркеудегі қателіктер тиісті қалдықтардың бұрмалануына әкелуі мүмкін.

Әдебиет:

1. Қазақстан Республикасының Аудиторлық қызмет туралы Заңы 1998 жылғы 20 қарашадағы №304-І (2018 жылдың 2 шілдесіндегі өзгертілген және толықтырылған).
2. Халықаралық аудит стандарттары.
3. Дюсембаев К.Ш., Дюсембаева З.К. Аудит и анализ финансовой отчетности. – Алматы: Каржы-Каражат, 1998.- с. 274-304.
4. Ажибаева З.Н. Аудит – Алматы: Экономика, 2004 стр,48-94.